Inskrift:

alfkautr · auk · urhtafr · irtu · rasa · stain · at · faþur · san · uriha ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Alfgautr ok Vigdiarfr letu ræisa stæin at faður sinn Viga.

»Alvgöt och Vigdjärv läto resa stenen efter sin fader Vige.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Sk efter 8 **r** är, i likhet med övriga sk, en punkt; 9 **a**, 10 **u** och 11 **k** ha förlorat övre delarna genom ett bortfall i stenens vänstra kant. 40 **a** är säkert. Efter 45 **h** går ett streck in i slingan; det är uppenbarligen ristat och har av Brate uppfattats som en **i**-runa. Så har det emellertid ingalunda varit avsett av ristaren. Strecket fortsätter mot ormhalsens nedre konturlinje och har säkerligen varit avsett som halslinje. Ristaren har emellertid ändrat sig och bestämt sig för att draga halslinjen längre uppåt, t. v. om detta första streck.

Radloff: **- - utr auk olafr litu rasa stain at fathur sin - - - uthr hialbi**. J. Rubäck: **ainutr .. u ...: urhlafr · irtu rasa · stain · þa · at · faþur sin · urihra**. Denna läsning återges i Liljegrens *Runurkunder* (n:r 612) och i *UFT*. I det sistnämnda arbetet förekommer följande anmärkning till läsningen: »Enligt uppgift af phil. doktor O. A. Stridsberg, som undersökte stenen 1857, lär första namnet vara *Alfkautr* (Alfgöt), icke *Ainuntr*.» — Brate: »Den avlidnes namn har varit **urihia**. Efter **h** finnes nämligen i slingan ett streck 3 cm ovanifrån, som fortsättes ovan slingan 9 cm och alltså är sammanlagt 12 cm samt går upp till närmaste ornamentslinga. Hela detta streck är avgjort ristat, fullt tydligt och djupt men har intet sammanhang med ornamentiken, varför dess ändamål blott kan vara att insätta ett **i**, som blivit avglömt efter det föregående **h**, eller kanske att flytta det **i**, som står framför **h**, efter detsamma.» Att detta är en missuppfattning, framgår av vad som ovan har sagts.

I denna inskrift användes **r**-runan som tecken för vokal, **i** eller **e**, jfr t. ex. den närbelägna U 567. Se f. ö. S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 62.

Inskriftens första namn *Alfgautr* finnes eljest icke belagt i någon runinskrift. Det fsv .och fda. *Algot* (*Algut*) är åtminstone delvis samma namn, jfr isl. *Algeirr* av *Álfgeirr*, *Algerðr* av *Álfgerðr* o. s. v. Namnet *Algot* har huvudsakligen förekommit på svenskt område, men är också »ret almindeligt paa Fyn og i Skaane» (*DGP* 1936, sp. 31). »Nästan alla i norska urkunder förekommande bärare av detta namn äro mer äller mindre uppenbart svenskar. Emellertid har det vunnit något insteg även i Norge» (Lind, *Norsk-isländska dopnamn*, sp. 17).

12—18 **urhtafr** kan icke återge någonting annat än det runsv. mansnamnet *Vigdiarfr*. Namnet förekommer på Sö 112, skrivet **uiktirfr**, och på L 294 »Legestads gärde», Rasbo sn, skrivet **uikterfr**. På några runstenar förekommer skrivningar som **uitarf**(r), **uiterf** (ack.), **uitirf** (ack.); dessa kunna återge både *Vidiarfr* och *Vigdiarfr*. Tänkbart är, att dessa båda namn egentligen äro ett, d. v. s. att *Vidiarfr* uppkommit ur *Vigdiarfr*. »Ur betydelsens synpunkt synes det rimligare att fatta namnet såsom urspr. *Vígdiarfr*, icke *Vé-*, *Vidiarfr*» (Lind, *Norsk-isländska dopnamn*, sp. 1096). *Vigdiarfr* är ett typiskt svenskt namn, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99.

42—46 **uriha** återger med all sannolikhet ett *Viga* (ack.). Om namnet *Vigi*, som sannolikt förekommer i ytterligare sex uppländska runinskrifter, se U 47 och U 463. Man kan lägga märke till att första leden i den ene sonens namn är *Vig-*.

574. Estuna kyrka.

Pl. 130.

Litteratur: D 2: 264. Kyrkoinventarium 1829 (ATA); H. Hildebrand, Berättelse om en resa i östra Upland, 1868, s. 147 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 20 samt Rättelser och tillägg till 2:a häftet; R. Dybeck, Runa (fol.) h. 5 (1872), s. 73 f.; E. Brate, Anteckningar 1915 (ATA).

Äldre avbildningar: H. Hildebrand, teckning, a. a. s. 15; Dybeck, D 2: 264; Brate, foto 1915 (ATA); E. Fant, foto 1929 (ATA); I. Schnell, foto 1930 (ATA).

Runstensfragmentet sitter, tillsammans med fyra andra fragment, fastklamrat i stigluckan. U 574, som är det största stycket, är placerat längst till vänster.

Utan tvivel är det U 574 och U 576, som åsyftas i Kyrkoinventarium 1829: »På östra gafveln af kyrkan och sacristian äro i grunden af fönstren laggde Runstenar, bägge söndrige, ofullständige och oläslige.» H. Hildebrand skriver i en till Vitterhetsakademien år 1868 inlämnad berättelse över »en resa i östra Upland»: »Uti sakristiefönstret ligga tvenne runstensstycken, hvilka återgifvas å följande sida. Jag var icke i tillfälle att göra mer än ett utkast på stället, hvarföre det är möjligt att teckningen behöfver någon jembkning, dock endast i oväsentligheter ... Runstenarne kunna vara tagne från graffältet utanför kyrkogården.» Fragmentet iaktogs också ett par år senare av C. A. Klingspor, som i *UFT* (1872) skriver: »En runsten är inlagd uti sakristians fönster; men det har ännu icke blifvit till fullo utrönt, om det är» den sedan länge kända L 619 [d. v. s. U 577] »eller om det icke snarare är en hittills okänd runsten, då inskriften innehåller flere namn, såsom: (?KU)ÞBIARN ... ORIKIA ..... ASLAK(?) ... m. m., som tarfva noggrannare undersökning.» Dybeck »upptäcker»[1] också fragmenten, som omnämnas i uppsatsen »Roslagen» (*Runa*, fol., 1872): »I kyrkans sakerstifönster äro såsom platt inmurade ett större och ett mindre stycke, sannolikt af två runstenar, af hvilka stycken det större, som till en del doldes af muren, blef genom min försorg aftäckt, hvarefter och sedan båda äfven rengjorts från kalkbruk, aftryck togos af dem. De äro, så vitt jag vet, hittills obekanta. Det större stycket har, jämte slingor med runor, en fogel, stående på en ringlad orm och bitande eller hackande i hans hufvud.» Det mindre stycket, som Dybeck nämner, är U 576 (A).

I Sverikes runurkunder uppger Dybeck, att en »del af en präktig runsten, hvars öfre och venstra hörn, med derå varande runslinga, är inmurad i östra kyrkfönstrets post.» — Brate (1915): »Runstenen ligger som fönsterbräde på utsidan av östra fönstret på sakristian i Ästuna kyrka och utgör norra $^3/_4$ därav. Den södra $^1/_4$ utgöres av ... D II 263» [d. v. s. U 576 (A)].

Vid restaureringen av Estuna kyrka år 1929 togos 4 fragment ut ur sakristian: U 574, 575 och 576 (A) och fästes med järnkrampor i stigluckan, där de nu befinna sig tillsammans med ett stycke, som upptäcktes på kyrkogården (U 576 B).

Gråröd sandsten. Mått 1,06 × 0,60 m. Ristningen är i stort sett tydlig. Huggningstekniken är ovanlig, i det att linjerna i bottnen äro ojämna, punkterade. Samma sätt att hugga utmärker två av de övriga fragmenten, vilka säkerligen ha utförts av samme ristare. Det är möjligt, att alla tre fragmenten ha tillhört en och samma runsten; att de två av dem, som ha sammanförts som U 575, ha gjort det, är så gott som säkert.

I U 574 har inskriften tydligen börjat i ormens stjärt och slutat vid huvudet.

Inskrift:

+ **orikia** × **auk** + **þu - - - - - u** + **raisa** × **... rkiþi** × **mart a stai ... a - m**
5 10 15 20 25 30 35

Orøkia ok þo[ra(?) let]u ræisa ... [ma]rkaði mart a stæini ...

»Orökja och Tora läto resa (stenen) ... ristade mycket på stenen.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk. I 1 **o** är hst bortfallen mellan bistavarna. I 2 **r** är bst svag. 3 **i** är säkert. 10 **þ** och 11 **u** ha förlorat övre delen, men runorna äro säkra. Av runorna 12—16 återstå nu endast korta stycken nedtill. 17 **u** har förlorat övre hälften.

[1] Det har tydligen funnits en viss rivalitet om upptäckaräran; i »Rättelser och tillägg till 2:a häftet» av *UFT* skrives: »Den i Estuna sakristias fönster inlagde och af Ryttmästaren C. A. Klingspor 1871 funne runstenen är i år äfven sedd af D[ybeck] ... och utgöres af tvänne bitar, kanske af 2 olika runstenar.»

De bevarade styckena skulle kunna vara rester av **ra** × **lit**; 10—17 skulle i så fall ha varit, som redan Brate har gissat, **þura** × **litu**. Spår av sk efter 17 **u**. 23 **r** är skadat upptill. 25 **i** är säkert. 30 **r** saknar nedre hälften av hst. Efter 36 **i** finnas inga spår av någon runa före brottet. Av 37 **a** är endast övre hälften bevarad i brottets kant. I runan 38 finnes på hst:s högra sida en svagt böjd linje, som förefaller att vara huggen; runan får därigenom snarast utseende av ett **u**. — Dybeck: 37—39 **alm**. — Brate: 3 **e** (»i **e** är icke pricken fullt säker men sannolik, enär staven på dess ställe är djupare och något vidgad åt höger»). Runorna 23—26 voro vid Brates besök dolda. 37—39 uppfattar Brate som »stuprunorna: -naʀ, återstod av (**ru**)**nar**».

Om mansnamnet *Orøkia* se U 202. Runorna 23—27 **rkiþi** torde utgöra slutet av (*ma*)*rkaði*. Runan 25 **i** bör i så fall snarast uppfattats som en felristning för **a**. Tänkbart är emellertid också, att »stavningen» med **i** av ristaren har använts för att beteckna ett uttal med *ä*-ljud. Uttryckssättet *markaði mart a stæini* gör ett poetiskt intryck.

575. Estuna kyrka.

Pl. 131.

Litteratur: I. Schnell, Rapport den 5 aug. 1930 (ATA).
Äldre avbildningar: E. Fant, foto 1929 (ATA); Schnell, foto 1930 (ATA).

De två fragmenten, som sitta fastklamrade i stigluckan, påträffades vid kyrkans restaurering år 1929. De båda delarna lågo som fönsterplatta i östra korfönstret.

Ljusröd sandsten. Mått: A 0,52 × 0,36 m., B 0,26 × 0,35 m. Om den egenartade ristningstekniken se U 574. Att de båda fragmenten äro ristade av samme man är säkert. Trots att de bevarade inskriftsresterna icke lämna något bevis för att de båda fragmenten ha tillhört en och samma runsten, är det i det närmaste säkert, att så är förhållandet. De ha därför sammanförts under ett nummer.

Inskrift:

A: **... rauþur : sain : auk : ... noar · at · ...**
5 10 15

B: **- ṭar : uiniụ ... y -**
25 30

... (*b*)*roður sinn*(?) *ok ... at ... Viniu*(*t*) ...

»... broder sin och ... efter ... Vinjut ...»

Till läsningen: 1 **r** har förlorat hst i brottet. Runorna 14—19 stå mitt på stenen. I 16 **a** korsas hst vinkelrätt av bst. Av runan 20 återstår endast ett kort stycke på mitten. Det bevarade gör det sannolikt, att runan har varit **s**. I 21 **t** är högra bst borta. 28 **u** har förlorat bst:s nedre del. 29 **y** har förlorat övre delen. Av runan 30 återstår endast ett kort stycke nedtill.

Mansnamnet *Viniutr* är hittills endast känt från ytterligare tre runinskrifter, Sö 167, Sö 290 och U 510, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 108 och Sm 1; jfr *Vigniutr* i U 599.

Tyvärr återstår numera icke tillräckligt av inskriften för att man skall kunna rekonstruera den. Möjligen ligger ytterligare ett stycke av denna sten kvar inne i muren vid det östra korfönstret, se nedan s. 460.